

گفتگو با فرهنگ سازان بزرگ ایران

مصاحبه با زرتشت سپی تاما
نخستین ایده نولوگ جهان

از دکتر عباس احمدی

اشاره - باخبر شدیم که یکی از اندیشمندان بلند آوازه ی ایرانی به نام «زرتشت سپی تاما» در یکی از شهرهای خراسان بزرگ اقامت دارند و با زحمات فراوان توانستیم مصاحبه ای با ایشان ترتیب بدهیم.

ع ۱ - حضرت «زرتشت سپی تاما»، از این که با این همه گرفتاری و در سن هفتاد و هفت سالگی، دعوت ما را برای مصاحبه قبول کرده اید بسیار سپاسگزارم. همان طور که می دانید جهانیان، رستخیز شما را به عنوان پایان دوران اساطیر و آغاز عصر ایده نولوژی می دانند. جنابعالی در گستره ی اساطیر پیش از خود دست به پاکسازی زده اید و در این پاکسازی میتولوژیک، تعداد زیادی از خدایان کهن و ارباب انواع را از دایره ی پذیرش دین نو بیرون رانده اید و به جای آن ها موجوداتی به نام فرشتگان (امشاسپندان) و رهاندگان (سوشیانس) آورده اید. به این ترتیب دومین دوران تفکر بشری یعنی عصر ایده نولوژی با نهضت شما آغاز می شود. دین شما دروازه ای است که بشر با عبور از آن از قلمروی اساطیر به خطه ی ایده نولوژی پای می گذارد. به همین علت بر آن شدیم که با جنابعالی به عنوان نخستین ایده نولوگ جهان گفتگویی ترتیب بدهیم.

۱- زندگی نامه

ع ۱ - به عنوان مقدمه و برای آشنایی بیشتر خوانندگان جوانتر ما کمی راجع به خودتان برایمان صحبت کنید

ز س - نام کوچکم زردشت و نام خانوادگی ام «سپی تاما» (Spitama) است. من در ۲۶ مارس

(ششم فروردین) سال ۱۷۶۰ پیش از میلاد در دهکده ی کوچکی در استان خراسان بزرگ واقع در شمال شرقی ایران متولد شدم.

ع ۱ - بعضی ها معتقدند که نام زردشت از ریشه ی «زَرَت - اوشترا» (ZarathUshtra) آمده است. آنها کلمه ی «زَرَتا» (Zaratha) را به زرین و کلمه ی «اوشترا» (Ushtra) را به شتر ترجمه می کنند و می گویند «زردشت» یعنی «دارنده ی شترزرین». آیا این تفسیر درست است؟ ز س - باید اضافه کنیم که کلمه ی «اوشترا» (Ushtra) به معنای «روشن» نیز می باشد. بنابراین کلمه ی «زردشت» یعنی کسی که با روشنایی زرین روشن شده است.

ع ۱ - بسیار نکته ی جالبی را مطرح کردید. زیرا کلمه ی «روشن» و «روشنایی» در نام دو پیامبر دیگر یعنی مانی و بودا نیز دیده می شود. کلمه ی مانی از واژه ی «مانا» (Mana) آمده است که در زبان بابلی به معنای کسی است که روانش روشن شده باشد. کلمه ی بودا (Buddha) نیز در زبان سانسکریت به معنای کسی است که روشن شده باشد. مسیح نیز گرچه نامش از ریشه ی روشنایی نیامده است، اما بعد از عروج به آسمان در فلک چهارم یعنی فلک خورشید، منبع نور و روشنایی، منزل گزیده است موسی نیز هاله ای از نور بر گرد صورت دارد که او را مانند زردشت و مانی و بودا به صورت «روشن شده» در می آورد. فلسفه ی عرفانی شیخ شهاب الدین سهرودی نیز به نام فلسفه ی اشراق خوانده می شود و کلمه ی «اشراق» با طلوع خورشید و نور و روشنایی سرو کار دارد.

برای آن که به اهمیت نور و آتش در آیین شما پی ببریم باید از عصر علم به عصر مذهب و از عصر مذهب به عصر جادو برویم. در عصر جادو، رسم روشن کردن آتش، نوعی جادوی تقلیدی برای برآمدن خورشید بود تا خورشید به تقلید از آتشی که افروخته اند به ظهورش شتاب کند و پیش از آن که عالم از سردی و ظلمت از دست برود، پا در رکاب کند. از این منظر، آتش افروزی های جشن سده نیز نوعی جادوی تقلیدی برای برآمدن خورشید است. در سپیده دم عصر مذهب، عنصر دیگری نیز به جادوی آتش افزوده شد و آن را به صورت جادوی سرایتی در آورد. به این ترتیب که هدف از بر افروختن آتش انتقال و سرایت صفات ایزدی از آتش به آدم بود. در غزل های فارسی نیز پروانه ای هست که همیشه به گرد شمع می گردد. چرخیدن پروانه به گرد شمع نیز نوعی جادوی سرایتی است تا از طریق آن بعضی از صفات ایزدی از شمع (=ایزد) به پروانه (=آدم) منتقل شود. رسم روشن کردن شمع در زیارتگاه ها نیز مانند آیین روشن کردن آتش در آتشکده ها، نوعی جادوی سرایتی است.

از گفتگوی خود دور افتادیم. بهتر است به بحث خود بازگردیم. شما فرمودید که نام خانوادگی تان «سپی تاما» است. ممکن است بفرمایید، نام «سپی تاما» به چه معنایی است؟
ز س - «سپی تاما» در لغت به معنای سپیدترین است.

ع ۱ - اسم پدرتان چیست؟
ز س - نام پدرم «پو - رووش - اسپا» (Pourushaspa) است.

ع ۱ - نام مادرتان چیست؟
ز س - نام مادرم «دوغ - دو - وا» (Dughdova) است.

ع ۱ - چند پسر و دختر دارید؟
ز س - سه پسر و سه دختر دارم.

ع ۱ - در چه سالی به پیغمبری مبعوث شدید؟
ز س - در سن سی سالگی به پیغمبری رسیدم و تا به امروز مدت چهل و هفت سال است که به شغل پیغمبری مشغولم.

زردشت کار خود را از قلمروی گشتاسپ واقع در جنوب دریاچه ی آرال، قزاقستان و ازبکستان فعلی، آغاز کرد. این منطقه در روزگار کهن، جزئی از خطه ی خراسان بزرگ به شمار می رفته است دریاچه ی آرال چهارمین دریاچه ی بزرگ دنیا ست و بزرگترین رودهای آسیای میانه یعنی آمودریا و سیری دریا به آن می ریزند.

ع ۱ - اولین شهریاری که دین شما را قبول کرد چه کسی بود؟
ز س . در اوایل کار یعنی در دوازده سال اول، به من خیلی سخت گذشت. در این مدت فقط دوازده نفر به من گرویدند. اما، در سن چهل و دو سالگی توانستم یکی از شهریاران منطقه ی خراسان بزرگ به نام گشتاسپ را به دین خود در بیاورم. گشتاسپ در منطقه ای واقع در جنوب دریاچه ی آرال واقع در آسیای مرکزی سلطنت می کرد. این منطقه امروزه بخشی از کشورهای قزاقستان و ازبکستان است. گشتاسپ وزیری داشت به نام جاماسپ که دختر مرا به زنی گرفت و داماد من شد. از آن زمان به بعد، به پشتیبانی گشتاسپ، دین بهی رونق بسزایی گرفت و مردم فوج فوج وارد دین بهی شدند.

۲ - دین زردشتی گاهانی

ع ۱ - حضرت زرتشت سبیی تاما، همان طور که می دانید، کتاب مقدس اوستا دارای دو بخش است: یکی «اوستای کهن» که سروده ی خودتان است و دیگری «اوستای نو» که سروده ی دیگران است و پس از شما به این کتاب افزوده شده است. بنابراین دو نوع دین زرتشتی وجود دارد: یکی «دین زرتشتی گاهانی» که بر اساس سروده های خود شما در اوستا است. و دیگر «دین زرتشتی ساسانی» که بر اساس سایر بخش های اوستا است. دین زرتشتی ساسانی بر اساس ثنویت یا دوگانگی است. در حالی که دین زرتشتی گاهانی بر اساس تثلیث یا سه گانگی است، چه کسی در راس این مثلث گاهانی قرار دارد؟
ز س - در راس این مثلث، اهوره مزدا یا خدای یکتا قرار دارد. اهوره در لغت یعنی خدا و مزدا یعنی خردمند. اهوره مزدا یعنی خدای خردمند.

ع ۱ - در قاعده ی این مثلث چه کسانی قرار دارند؟
ا س - در قاعده ی این مثلث، دو برادر دو قلو قرار دارند. یکی سپندمینو که مظهر اشته و راستی و پرهیزکاری است و دیگری انگره مینو که مظهر دروغ و ناراستی و ناپرهیزکاری است. این دو همیشه در حال جنگ اند.

ع ۱ - آیا این دو برادر دو قلو، پدری هم دارند؟
ا س - سپند مینو و انگره مینو، هردو آفریده ی اهوره مزدا می باشند.

ع ۱ - حضرت زرتشت سبیی تاما، آیا این مثلث از ابداعات خودتان است و یا آن را از جای دیگری اقتباس کرده اید؟

ز س - این مثلث دینی و جنگ بین نیروهای خیر و نیروهای شر نه از ابداعات من است و نه از اختراعات اقوام آریایی. من این مثلث و جنگ بین خیر و شر را از منطقه ی بین النهرین اقتباس و تقلید کرده ام. تثلیث گاهانی تقلیدی از تثلیث بین النهرینی است.

ع ۱ - عوام معتقدند که جنگ بین اهورا و اهریمن و جنگ بین خیر و شر از سنت های آریایی است. اما، همان طور که می دانید، آریایی ها قبل از هجوم به نجد ایران، خدایان متعددی داشتند ولی این خدایان به صورت خدایان خیر و شر در نیامده بودند. اصلا جنگی بین نیروهای خیر و شر وجود نداشت. هر خدایی مانند خدایان یونان دارای خویشکاری ها متعدد و واجد صفات نیک و بد بود. آریایی ها بعد از هجوم به نجدایران با مردمی برخوردند که از فرهنگ پیشرفته تری برخوردار بودند. چگونه آریایی ها با آن دین و فرهنگ ابتدایی بر بومیان ایران که از فرهنگ پیشرفته ای برخوردار بودند پیروز شدند؟

ز س - علت اصلی پیروزی آریاییان در جنگ با بومیان ایران، سلاح های پیشرفته شان بود. ارا به های دو چرخ تند رویی داشتند که با اسب کشیده می شد. بومیان نجد ایران که از نظر سلاح های جنگی از آریایی ها عقب تر بودند، در جنگ با آن ها شکست خوردند. رمز پیروزی آریایی ها اسب های آن ها بود. آریاییان، ایران را با اسب فتح کردند.

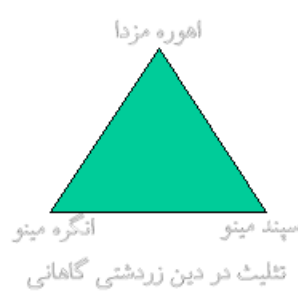
ع ۱ - همانطور که می دانید بخشی از نام پدر جنابعالی نیز از کلمه ی «اسب» مشتق شده است. ز س - اسب در نزد ایرانیان بسیار گرامی است.

ع ۱ - دین بومیان ایران چه بود؟
ز س - دین بومیان ایران همان دین تثلیثی بین النهرینی بود. بومیان ایران به یک مثلث دینی اعتقاد داشتند. در راس این مثلث یک خدا-پدر مقتدر و مستبد و خودکامه قرار داشت. در قاعده ی این مثلث دو گروه خدایان خیر و خدایان شر قرار داشتند. خدایان کهن آریایی در تماس با این دین تثلیثی به دو گروه خدایان خیر یا اهوره ها و خدایان شر یا ده ئوه ها (دیوها) تقسیم شدند. زوروان یا نره خدای زمان هم به صورت خدا-پدر مستبد و خودکامه در راس این مثلث قرار گرفت. زوروان هم پدر خدایان خیر بود و هم پدر خدایان شر.

ع ۱ - شما در این الگوی سنتی بین النهرینی چه اصلاحاتی انجام دادید؟
ز س - من مثلث «زوروان - خدایان خیر - خدایان شر» را تبدیل به مثلث «اهوره مزدا - سپند مینو - انگره مینو» کردم. من همه ی خدایان دیگر را با در اهوره مزدا ذوب کردم و یا آن ها را به

حد فرشته و دیو تنزل دادم. به عبارت دیگر، من همه ی خدایان آریایی را از اریکه ی خدایی به زیر کشیدم و آن ها را گماشته ی اهوره مزدا کردم.

ع ۱ – غیر از تقلید از دین تثلیثی بین النهرینی، خودتان چه ابداعات و اختراعاتی کرده اید؟
ز س – اصلاً شخصیتی به نام اهریمن از ابداعات من است. تا قبل از من، نیروهای شر سردسته ای نداشتند. من اهریمن را برای آن ها اختراع کردم. دیگر از ابداعات من، قائل شدن به فرشتگان مقرب است که در حد فاصل بین خدا و آدم جای دارند. اهریمنی که من آورده ام الگوی ابلیس در دین های دیگر شد. فرشتگانی که من آوردن ام الگوی فرشتگان دین های عبرانی شد.

۳ – فرشته و دیو

ع ۱ – جنابعالی از فرشته و دیو نام بردید. ممکن است در این باره توضیح بیشتری بدهید.
ز س – فرشتگان و دیوان موجوداتی هستند بین آدم و خدا که بعد از مثلث «اهوره مزدا – سپند مینو – اهریمن» قرار دارند. فرشتگان هفت نفرند که من آن ها را به نام «امشاسپندان» یا فرشتگان مقرب نامیده ام. دیوان نیز هفت نفرند که من آن ها را به نام «کماله دیوان» نامیده ام.

ع ۱ – ممکن است این فرشته های مقرب را نام ببرید؟

ز س – هفت فرشته ی مقرب عبارتند از:

(۱) سپند مینو یا فرشته ی نیک که سردسته ی امشاسپندان است.

(۲) اردیبهشت که فرشته ی نگاهبان مرغزارها است.

(۳) خرداد که فرشته بانوی نگاهبان آب ها است.

(۴) امرداد که فرشته بانوی نگاهبان گیاهان است.

(۵) شهریور که فرشته ی نگاهبان فلزات است.

(۶) بهمن که فرشته ی نگاهبان آدمیان است.

(۷) سپندارمذ که فرشته بانوی نگاهبان زمین است.

خرداد و امرداد و سپندارمذ در طرف چپ اهوره مزدا و سپند مینو، اردیبهشت، شهریور، و بهمن در طرف راست او می ایستند.

ع ۱ - با این حساب، نام بعضی از ماه های سال مانند اردیبهشت و خرداد و بهمن از نام فرشتگان مقرب دین زرتشتی گرفته شده است. حتی امروزه، مردم از این فرشتگان زرتشتی به طور ناخود آگاه یاد می کنند. به عنوان مثال، این روزها اصطلاح «جنیش دوم خرداد» نقل زبان مردم است و مردم ایران از این فرشته بانوی نگاهبان آب به طور غیر مستقیم یاد می کنند. و یا اصطلاح «انقلاب بهمن» که باز هم مردم به طور ناخود آگاه نام بهمن فرشته ی نگاهبان آدمیان را زنده نگه می دارند.

زس - این برای من جالب است که چطور بعد از این همه سال، هنوز نام فرشتگان من از خاطره ها نرفته است.

ع ۱ - جنابعالی از کماله دیوان نیز نام بردید. این ها دیگر چه موجوداتی هستند؟

ز س - کماله دیوان هفت نفرند که با فرشته های مقرب می جنگند.

(۱) انگره مینو یا اهریمن و یا فرشته ی بد، او سردسته ی کماله دیوان است و با سپندمینو، سردسته ی امشاسپندان، می جنگد.

(۲) کماله دیو «اندر» که با فرشته ی اردیبهشت می جنگد.

(۳) کماله دیو «تریز» که با فرشته بانوی خرداد می جنگد.

(۴) کماله دیو «زرز» که با فرشته بانوی امرداد می جنگد.

(۵) کماله دیو «ساوول» که با فرشته ی شهریور می جنگد.

(۶) کماله دیو «اکومن» که با فرشته ی بهمن می جنگد.

(۷) کماله دیو «ناگهیس» که با فرشته بانوی سپندارمذ می جنگد.

کماله دیوان پسران اهریمن می باشند و اهریمن نیز آفریده ی اهوره مزدا است.

ع ۱ - پس تکلیف خدایان دیگر مانند مهر و ناهید و بهرام و «سروش» و «تیشتر» و «وای» چه می شود؟

زس - من همه ی این خدایان باستانی آریایی را از دینم بیرون کرده ام و خویشکاری آن ها را در اهوره مزدا ذوب نموده ام. در دین من جز اهوره مزدا، خدای دیگری وجود ندارد. این خدایان بعدا به تدریج وارد آن بخش هایی از اوستا شدند که توسط من نوشته نشده است.

ع ۱ - پس می توان گفت که شعار دین زرتشتی گاهانی این است:

«نیست اهوره ای، بجز اهوره مزدا»

ز س - همین طور است که می گویند. بعدها این شعار به دین های دیگر نیز راه یافت و به صورت شعار «نیست خدایی جز خدای یکتا» در آمد.

ع ۱ - حضرت زرتشت سپی تاما، در جلوی سپاه ایران در موقع لشکر کشی ها، ارابه ی خالی ای حرکت می کند که با اسبان سفید کشیده می شود. راز این ارابه ی خالی چیست؟

ز س - در این ارابه ی خالی، اهوره مزدا به صورت غیبی حضور دارد که به سپاه ایران در برابر

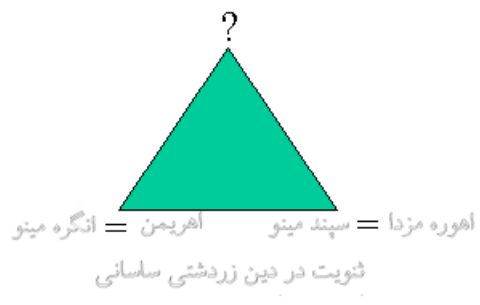
دشمنان کمک می کند.

ع ۱ - از شما که پیرو خداوند خرد هستید این حرف ها بعید است.
ز س - این ها دخلی به دین ندارد و بیشتر برای استحکام عقاید عوام است.

۴ - دین زردشتی ساسانی

ع ۱ - حضرت زرتشت سپی تاما، اگر ممکن باشد کمی هم راجع به دین زرتشتی نو یا دین زردشتی ساسانی صحبت بفرمایید.

ز س - در دین زرتشتی نو که در دوره ی ساسانی به اوج خود رسید، اهوره مزدا از راس مثلث سقوط می کند و برابر سپند مینو می گردد و با او یکی می شود و در برابر اهریمن قرار می گیرد. اهوره مزدا نه آفریننده ی اهریمن که هم سطح او می شود. به این ترتیب مثلث گاهانی تبدیل به ثنویت ساسانی می شود. «خدا-پدر» نخستین حذف می شود و هرگونه نسبتی و پیوندی میان دو جهان خیر و شر از بین می رود و تنها تضادی اصلاح ناپذیر باز می ماند و وحدتی در فراز این تضاد، ان سان که در گاهان می بینیم، وجود ندارد.

ع ۱ - غیر از سقوط اهوره مزدا از موقعیت یکتایی خود، چه تغییرات دیگری در دین زرتشتی ساسانی بوجود می آید؟

ز س - همه ی امشاسپندان از حالت فرشتگی به موقعیت خدایی و ایزدی ارتقاء می یابند. از آن بدتر، همه ی آن خدایان باستانی که با هزار مشقت از اوستا بیرون رانده بومردم دومرتبه باز می گردند. ایزد مهر و ایزد بانوی ناهید و ایزد بهرام و ایزد تیشتر و ایزد «وای» دو مرتبه سر و کله اشان پیدا می شود. قدرت بعضی از این ایزدان مانند ایزد مهر و ایزد بانوی ناهید بسیار زیاد و گاه با قدرت اهوره مزدا برابر است.

ع ۱ - با این حساب شعار «نیست اهوره ای، بجز اهوره مزدا» عملاً لغو می شود.
ز س - همین طور است که می گوئید. با این همه اهوره ها و ایزد های رنگارنگ، دیگر جایی برای یکتایی اهوره مزدا باقی نمی ماند. به طور کلی بعد از هفت ایزد امشاسپند یا ایزد مقرب، سی ایزد دیگر وارد اوستا می شوند که نامشان بر روز های سی گانه ی ماه قرار می گیرد و هر روز از ماه

به نام یکی از این ایزدان نامیده می شود.

ع ۱ - به این ترتیب دین زرتشتی گاهانی به دین زرتشتی ساسانی استحاله می شود؟
ز س - همین طور است که می گوئید. جهان خدایان و دیوان در این دوره هنوز به ساختار جهان خدایان و دیوان در بین النهرین بسیار همانند است با این تفاوت که خدا پدر نخستین که در راس مثلث بود حذف شده است. سرور جهان خدایان سپندمینو است که با اهوره مزدا یکی شده است و سرور جهان دیوان اهریمن است. به این ترتیب جنگ بین جناح سپندمینو و جناح اهریمن به جنگ بین اهوره مزدا و اهریمن تبدیل می شود.

ع ۱ - حضرت زرتشت سپی تاما، مثلث گاهانی شما بر روی بسیاری از نهضت های دینی و سیاسی از قبیل مانویان، مزدکیان، اسماعیلیان، مسیحیت، یهودیت، تصوف، و باطنیه تاثیر گذاشته است. بنده بسیار مشتاقم که نظر جنابعالی را در این مورد بدانم، اما متأسفانه وقت ملاقات ما به پایان رسیده است و مجبوریم دنباله ی مصاحبه را به وقت دیگر موکول کنیم. بار دیگر از این که دعوت ما را پذیرفتید تشکر می کنم.

با نهایت تأسف با خیر شدیم که حضرت زرتشت سپی تاما، چند روز بعد از این مصاحبه، درگذشته است. ایشان در سال ۱۷۶۰ پیش از میلاد مسیح در استان خراسان بزرگ واقع در شمال شرقی ایران زاده شد و در سال ۱۶۸۳ پیش از میلاد مسیح، در سن هفتاد و هفت سالگی، پس از چهل و هفت سال پیامبری و گسترش دین بهی، چشم از جهان فرو بست.

در دوره ی ساسانیان، میلیون ها نفر پیرو دین زردشتی بودند، اما در حال حاضر، تعداد زردشتیان جهان حدود صدوسی هزار نفر است. از این تعداد، حدود صد هزار نفر در هندوستان، هیجده هزار نفر در ایران، شش هزار نفر در پاکستان: پنج هزار نفر در اروپا و آمریکا، و هزار نفر دیگر به طور پراکنده در سایر نقاط دنیا زندگی می کنند.

Email: abbas.ahmadi@mailcity.com

Web site: <http://news.gooya.com/ahmadi.php>

File: Phil10Zadosht01.vnf